

The Romanian architectural publications until the end of the Second World War

Periodicele românești de arhitectură de până la sfârșitul celui de-al doilea război mondial

Gabriela TABACU

Universitatea de Arhitectură și Urbanism "Ion Mincu" - București

E-mail: gabi_tabacu@yahoo.com

Partea III –Third Part

Abstract

From the point of view of the administrative organization and of the cultural and civilizing structure on the Romanian territories, the XIX th century represented the crucial moment of passing from the Byzantine traditional model to the modern capitalist one. In this century, there are to be put into light the first issues in the domain of the serial journalism. While magazines of different professions came out only in the mid century the architectural periodicals appeared even later as in the epoch the domain itself was very vaguely structured. Even if until the First World War there were but few architectural and related fields periodicals, they brought an essential contribution to the identification, aglutination and promotion of the profession. They also played an undeniable part in the process of configuration the national identity of the Romanian culture.

Rezumat

Din punct de vedere al organizării administrative și al structurii de cultură și civilizație a teritoriilor românești, secolul al XIX-lea a reprezentat momentul crucial al trecerii de la modelul tradițional bizantin la cel modern capitalist. În acest secol, vor fi puse în lumină primele probleme în domeniul jurnalismului de serie. Dacă revistele diferitelor profesii au apărut doar pe la mijlocul secolului, periodicele de arhitectură au apărut și mai târziu, deoarece, în acea epocă, domeniul însuși era foarte vag structurat. Chiar dacă, până la izbucnirea Primului Război Mondial, erau foarte puține periodice de arhitectură sau din domenii conexe, acestea au adus o contribuție esențială la identificarea, încheierea și promovarea profesiei. De asemenea, acestea au jucat un rol indubitabil în procesul configurării identității naționale a culturii românești.

Keywords: the Romanian architectural periodicals, the Romanian architectural press

Cuvinte cheie: periodicele românești de arhitectură, presa de arhitectură în România

CRIZA FINANCIARĂ DIN 1929-33 ȘI NOI PUBLICAȚII DE ARHITECTURĂ

Perioada situată între 1928 și 1933, marcată de puternica recesiune economică internațională, nu aduce cu sine nici un nume nou în lista periodicelor de arhitectură. Cele deja existente au probleme materiale adesea de nedepășit. În acești ani, aparițiile lor se răresc sau încetează cu desăvârșire. Situația pare să se redreseze abia spre mijlocul deceniului patru, când tensiuni politice și profesionale sunt de natură să conducă la apariția unui val de noi publicații de diferite orientări.

Printre ele, cu opinii tranșante și idei progresiste, își face loc în peisajul de presă o revistă apărută într-o zi de duminică - 18 februarie 1934 -, într-un moment în care atmosfera politică din țară începe să se încarce datorită presiunilor internaționale ce par să prefigureze un nou conflict armat de proporții. Între numeroasele publicații care încearcă din ce în ce mai obstinat să impună ideologii de tip naționalist, "ORAȘUL" *Săptămânal. Luptă pentru realizarea orașului modern*

face opinie separată, relevându-se în subtext drept continuator al concepțiilor unor publicații ca, de pildă, "ARTA ȘI ORAȘUL" și propunând articole a căror substanță se revendică din ideatica avangardistă a vremii.

Încă din articolul-program apărut în primul său număr, revista se înscrie ca tematică în golul format de lipsa publicațiilor edilitare, cu caracter critic și constructiv, a căror necesitate se vădea imperativă încă de la terminarea primului război mondial. În acest răstimp, dezvoltarea excepțională a forțelor de producție, a vieții economice și sociale, a adus în vizorul profesional și public și a impus o nouă disciplină – urbanismul – al cărui avânt extraordinar se prefigurează a fi de natură să schimbe perspectivele de gândire ale lumii și viziunea asupra viitorului.

Pentru a sprijini evoluția armonioasă a localităților din România, "ORAȘUL" are în vedere utilizarea instrumentelor urbanismului precum și colaborarea corpului tehnic și al celui administrativ pe care revista își propune să le consolideze.

Redacția sa, alcătuită din nume cunoscute ale lumii culturale din epocă: Sandu Eliad, Cicerone Theodorescu, D. Anagnoste va antrena pentru realizarea scopurilor publicației profesioniști de mare anvergură în domeniul arhitecturii și urbanismului. Astfel, vor publica articole în ziarul ORAȘUL: Marcel Iancu, Octav Doicescu, Victor Asquini, Titu Evolceanu, Cincinat Sfințescu, F. Rebhuhn, ș.a.

Aceștia baleiază atent și necruțător domeniul, abordând o tematică largă, de la subiecte despre mobilierul standardizat, la cele privind istoria evoluției orașelor, de la probleme privind urbanismul modern în Europa și America și estetica noilor orașe, la chestiuni privind arhitectura peisageră, precum și multe altele prezente în note și scurte informații.

Intervențiile lor propovăduiesc calitățile standardizării, beneficiile mașinii de locuit, virilitatea și frumusețea arhitecturii de volume primare susținută de curentul modern, precum și, firește, însemnătatea urbanismului, înțeles ca superdisciplină integratoare esențială pentru evoluția comunității umane.

Deși apariția sa este fragmentată în trei etape, "ORASUL", prin viziunea proaspătă pe care o impune asupra câmpului arhitecturii, dar și prin prezența vigilentă în viața urbană și edilitară a Bucureștiului, se constituie într-un real și important factor de reechilibrare și progres pentru societatea românească din a doua parte a deceniului IV.

*

SFÂRȘITUL DECENIULUI IV, ESCALADAREA NAȚIONALISMULUI ȘI ALTE PERIODICE DE ARHITECTURĂ

În întreaga Europa, ultimii ani ai deceniului IV se desfășoară sub presiunea iminenței unei noi conflagrații.

Răspunsul politic față de această stare de fapt a constatat în exacerbarea ideologiilor de tip naționalist, care au infiltrat întreaga sferă a culturii. În România, etapa este parcursă sub domnia regelui Carol al II-lea de Hohenzollern-Sigmaringen care, în încercarea de a păstra controlul asupra situației, instaurează în cele din urmă un regim dictatorial. Perioada premergătoare acestui gest petrecut în 1938, este impregantă de măsuri menite să consolideze puterea politică și să câștige încrederea populației în capacitatea acesteia de a dialoga cu evenimentele. În plan arhitectural, această situație se transformă într-o nouă fază de hipertrofieri a ideii specificului național al arhitecturii, precum și într-o efervescentă acțiune de planificare a sistematizării localităților țării.

Această activitate se îndreaptă mai cu seamă către localitățile rurale, a căror stare recunoscută drept critică, aruncă o pată neagră asupra guvernării din epocă.

În acest context tensionat și dificil, în 1938, Ministerul Agriculturii, Domeniilor și Cooperăției ia hotărârea de a tipări o revistă destinată să sprijine dezvoltarea acestor localități prin publicarea unor articole și proiecte cu teme caracteristice și de actualitate, care să informeze și să orienteze specialiștii locali.

Directorul publicației "**CONSTRUCTII RURALE**" **Îndrumări, planuri și cercetări** este cunoscutul arhitect, urbanist și publicist Florea Stănculescu. Echipa redacțională, alcătuită din arhitecții Dimitrie Hergot, Stefan Peterneli, Radu Udrouiu, Ion Bănică, Leonida Plămădeală, Octav Ionescu și conductor-desenator Victor Repanovici, reface, cu excepția ultimelor două nume, colectivul care, cu mai bine de 10 ani în urmă, publicase revista "CAMINUL – Studii și planuri de case".

Rodată în activitatea publicistică și interesată de problemele arhitecturii rurale, echipa lucrează eficient și la obiect, dând dovadă de realism și măsură în abordarea tematicii propuse. Revista apare astfel în 1938, cu precizarea că urmează să scoată 10 caiete tematice pe an. În primul său număr, prof. dr. Gh. Ionescu-Sisești publică un "*Cuvânt către cetitori*", care definește scopul publicației de a fi "*centrul unde se vor comunica toate cerințele*", în vederea prelucrării informației și a elaborării soluțiilor optime pentru rezolvarea situațiilor prezentate. Deasemenea, afirmă autorul, redacția publicației are rolul de a coordona și promova inițiativele constructive mai complexe de la sate.

În încheierea articolului său, Ionescu-Sisești subliniază importanța fundamentală a organizării construcțiilor rurale în condițiile urmării unei dezvoltări corecte a agriculturii.

Pe parcursul existenței sale de doar un an, revista publică, însă, numai 5 caiete având următoarea tematică: *I. Grajduri, II. Gospodării țărănești, III. Locuințe țărănești, IV-V. Satul românesc.*

În cuprinsul caietelor informația este detaliată la nivel de amănunt, prezentând în mod accesibil toate datele necesare realizării construcțiilor aflate în discuție.

Revista "CONSTRUCTII RURALE" este, s-ar părea, singura publicație de acest tip din literatura românească de specialitate. Oportunitatea sa în peisajul publicistic pare de necontestat, deoarece datele pe care le furnizează în cuprinsul său sunt, în marea lor majoritate, valabile și astăzi, ele constituind un veritabil *Neufert*[1] al spațiului rural.

Cu toate acestea, situația generală și evenimentele cu care încheie deceniul IV: politica de criză din România sau, pur și simplu, dificultatea creării de canale de comunicare între Serviciul de geniu rural și lumea satului și fără doar și poate declanșarea celui de al doilea război mondial limitează existența acestei publicații la cele 5 caiete prezentate mai sus.

*

Determinarea și detașarea cu care trei arhitecți de excepție - George Matei Cantacuzino, Octav Doicescu și Paul Emil Miculescu - alături de matematicianul și esteticianul Matila Ghyka, pornesc în 1939 o nouă întreprindere de presă, frizând nevroza culturală, este de fapt o încercare de negare a dramatismului epocii, dar și o tentativă de configurare și reconfirmare a identității culturale a unei națiuni prea tinere pentru istoria destrămoare pe care era silită să și-o asume.

Apărută cu primul din cele 8 volume ale sale în toamna anului 1939, revista "**SIMETRIA**". **Caiete de artă și critică** își face intrarea în lumea publicisticii românești într-un moment politic absolut ingrat, în care atenția tuturor era concentrată asupra declanșării unui nou război mondial care chiar începe dealtfel, în luna septembrie.

Programul revistei se definește și se completează pe parcursul existenței sale cum, dealtminteri, se completează și echipa redacțională. Astfel, cei patru temerari din 1939, vor fi însoțiți de încă 14 în 1947, când revista va fi silită să abdice, odată cu monarhia românească, în fața tăvălugului communist.

Scopul principal al revistei pare a fi încercarea cutezătoare și peste măsură de complexă de a contura o traiectorie stilistică a arhitecturii românești moderne, ferită de capcanele modelelor occidentale și întemeiată pe valori autentice ale culturii autohtone.

"Am fost încercați de cele mai diverse ideologii...(..) Arhitecții au încercat toate atitudinile, când de un naționalism obtuz, când de un internaționalism dus până la anonim...(..) Nu suntem oameni noi într-o lume nouă. În componența formației noastre plastice intră o suprapunere de vechi civilizații...(..) Drumul este perfect indicat. Evoluția viitoare trebuie să-l urmeze. (...) Nici o

formulă nu ne este valabilă. În funcția unei tradiții puternice și a unui acord cu prezentul românesc ne luăm libertatea unei acțiuni noi."

În această idee, autorii își propun să precizeze conceptual domeniul arhitecturii, să îi creeze un loc pe măsură în cultura română și să construiască apoi un aparat critic menit să definească principiile de întemeiere a unei noi direcții formale.

"În paginile acestor caiete preocuparea noastră inițială este tocmai de a încorpora în mod organic arhitectura cugetării românești, de a scoate arhitectura și mai ales pe arhitecți din hibrida situație de a fi socotiți tehnicieni estetizanți ori artiști tehnicieni. Căci "în România arhitectura a fost luată ca temă de polemică, dar n-a avut încă cinstea să intre propriu-zis în tematica noastră spirituală."

Ei devin astfel primii în încercarea excepțională și unică de atunci în arhitectura românească, de a exersa un astfel de demers.

Deși, așa cum se poate observa, în alcătuirea redacției erau cuprinși și arhitecți cu o cunoscută aplecare către modernism, revista manifestă o înțeleaptă detașare de seducțiile acestuia, socotindu-le o moda și încearcă să construiască tipare teoretice pentru o revenire la un anumit clasicism, bazându-se pe resorturile istorice și psihologice ale curentului respectiv.

"(...)revoluțiile în domeniu estetic nu sunt posibile. 'Simetria' vitruviană este eternă. Există în evoluția umană valori pe deplin câștigate."

Această poziție programatică este probabil rezultatul confruntării cu aglomerarea de tendințe formale din arhitectura românească a perioadei interbelice, dar, mai cu seamă, al presiunilor exercitate de principiile modernismului asupra ideologiei arhitecturale a momentului.

Declarându-se simultan împotriva tuturor variantelor contemporane de evoluție, redactorii promet o cale nouă, în căutarea căreia se pornesc odata cu primul număr al revistei. Investigația lor este complexă, cuprinzând și alte domenii ale artei, cum ar fi literatura, pictura și muzica, dar nu are suflul de a lega între ele aceste lumi și de a jalona cu adevărat și în mod concret traseul gândirii și proiectării de arhitectură. Dealtfel, nici critica de arhitectură nu ajunge să fie întreprinsă cu metodă, rămânând în stadiul de căutare a unor articulare la realitatea românească.

Ca și "MONITORUL UNIUNEI ORAȘLOR", dar pe o durată mai scurtă, "SIMETRIA" pare adesea revista unui singur autor, căruia ceilalți care i se alătură, nu fac decât să îi susțină partitura. O parte din articolele din cuprinsul fiecărui număr, o serie de recenzii, rubricile *Dicționar* și *Note*, numeroase desene în creion sau peniță aparțin arhitectului G. M. Cantacuzino. Spiritul său enciclopedic deschide noi orizonturi cercetării fenomenului arhitectural și conferă adâncime și rafinament demersului publicistic pe care îl reprezintă "SIMETRIA", așezând-o pe o poziție specială în evantaiul publicațiilor din domeniu: unica revistă de critică și teorie de arhitectură, apărută în perioada antecomunistă.

Concluzii

Din motive în mod preponderant financiare, periodicele de arhitectură apărute în perioada dintre debutul marii crize economice și declararea celui de al doilea război mondial sunt puține la număr – lucrarea de față analizează trei a căror existență este fundamentală pentru evoluția domeniului - și își fac loc pe scena publicistică abordând chestiuni de neocolit pentru profesie. Într-o manieră extrem de decisă și de originală acestea se așază, în principiu, pe două direcții de dezbateră: aceea a problemelor de urbanism și dezvoltare a localităților pe de-o parte și cea a teoriei și criticii de arhitectură, pe de altă parte. Fiecare din cele trei periodice, prin punctual său de vedere, ca și prin stilistica de expunere a acestuia oglindește o anumită fațetă fundamentală a realității culturale – economice și politice românești din epocă.

References

[1] Ernst Neufert, arhitect german (1900 - 1986), cunoscut în special pentru lucrarea sa monumentală, publicată în 18 limbi, care printre cunoscătorii circulă sub numele autorului său și

care este un veritabil manual al arhitectului: *Baueingwurzlehre. Handbuch fur den Baufachmann, Bauherrn, Lehrenden und Lernenden. Bauwelt – Verlag, Berlin, 1936.*

[2] Aceștia, mulți dintre ei, nume de mare iradiere culturală, sunt, în ordinea apariției în caseta redacțională a numărului: Tudor Vianu, Marica Cotescu, Haralamb Georgescu, Titu Evolceanu, N. Nedelescu, Ștefan Constantinescu, Alexandru I. Brătescu-Voinesti, Paul Miracovici, Petre Grand, Mac Constantinescu, Paul Marinescu, Corneliu Rădulescu, Henry H. Catargi, Ion Ghika-Budești. Din mijlocul lor lipsește Horia Creangă de la a cărui dispariție se împlinesc deja 4 ani. El a fost prezent în redacția caietului nr. IV – iarna 1941/42.

[3] CANTACUZINO, G.M.; DOICESCU, O.. *Declarație*. În: SIMETRIA, 1939, Caietul I, p.11.

[4] "S". *"Arhitectura ca temă a gândirii"*. În: SIMETRIA, 1940, Caietul II, p. 97.

[5] Iată câteva din articolele apărute în revistă și semnate de arhitectul G. M. Cantacuzino: *Arhitectura și peisajul*, 1939, nr.1, p. 21; *Arta și tehnica*, 1940, nr.2, p. 33; *Artistul și libertatea*, 1947, nr.8, p. 101; *Atitudinea critică a lui André Gide*, 1946-47, nr.4, p.125; *Catedrala din Chartres*, 1940-41, nr.3, p.61; *Horia Creangă*, 1943, nr.5, p. 33; *Pictura bisericească*, 1939, nr.1, p. 73; *Un amator de artă: Goethe*, 1943, nr.2, p. 59; *Valéry sau arhitectul*, 1946, nr.7, p. 68;

Bibliography

1. *Orașul*. București, 18 feb. – mai 1934; 5 dec. 1937 – 22 mai 1938.
2. *Arta și Orașul*. București, 1925; 1938.
3. *Construcții Rurale*. București, 1938.
4. *Căminul*. București, 1928 – 1929.
5. *Simetria*. București, 1939 – 1947.
6. *Monitorul Uniunii Orașelor din România*. București, nov.1923 – dec. 1942.

